

דברי תורה - סיפורי קודש - מנהגי קודש
של רבותינו לבית זידיטשוב וגאלאנטא

גליון אור הנר

חג הפסח

גליון ל"ח \ שנה ד' \ חג הפסח תשפ"ה

תוכן הגליון

אור התורה

לקוטים נפלאים מתורת רבותינו הקדושים.

אור הצדיקים

סיפורים ועובדות מרבותינו הקדושים.

אור הבהיר

דברי תורה של כ"ק מון דבינו שליט"א
בליל הסדר בששעל"ט.

אור המנהגים

על מנהג דבה"ק מהרי"א מזידיטשוב זי"ע
לכרך בפה"ג דק על כוס ראשון ושלישי.

דבה"ק מהרצ"ה מזידיטשוב זי"ע למה העמיד הרשע אצל הצדיק

רשע מה הוא אומר וגו'.

הנה הייתי אצל דודי הרה"צ הקדוש מו"ר הק' רבנו צבי הירש נ"ע, והייתי אצלו בזידיטשוב על הפסח וכו', ושנה ראשונה אמר על הסדר ושאל, מפני מה היה מסדר בעל הגדה אחד חכם ואחד רשע, שהרשע אינו היפך החכם כי אם שוטה [או התם או שאינו יודע לשאול].

אבל אמר מפני זה העמיד החכם אצל הרשע, כמו שהקב"ה עשה נס לדוד המלך ע"ה, שגלית נפל לפניו כאשר השליך דוד המלך ע"ה האבן במצחו, שהיה דרך הטבע ליפול לאחוריו, והוא נפל לפני רגלי דוד על פניו, כדי שלא יטריח אותו צדיק, ושיוכל תיכף להרוג אותו, על זה העמיד רשע אצל החכם, כדי שיוכל לנקום תיכף נקמתו ממנו.

(עטרת זקנים - בשלח)

דבי אליעזר מאזיפאלע זי"ע

בפסח היה אתערותא דלעילא בלי שום אתערותא דלתתא ופסח ה' על הפסח (שמות יב, כג).

והוא על דרך מאמר המדרש רבה (שה"ש ה ג), פתחן לי פתח כחודו של מחט ואני פותח לכם כחודו של אולם, כי הבורא ברוך הוא רוצה שיהיה מקודם אתערותא דלתתא, שלא יהיה נהמא דכסופא, רק בחג הפסח היה אתערותא דלעילא בלי שום אתערותא דלתתא מקודם, כידוע סוד הספירות גדלות

להארות והעדות לתדומות ולהנצחות

נא לפנות למכון אור הנר

על הטל 1929-884-9433

או על המעיל oierhaner@gmail.com

חג המצות - חג הפסח

בתורה הק' נקרא חג הזה 'חג המצות' ואילו בפי בני ישראל עם קדושו נקרא החג בשם 'חג הפסח', ובטעם הדבר ביאור רבינו הק' בעל אור פני יהושע מגאלאנטא זי"ע, (בפרשת צו, ועיי"ש שציין לקדושת לוי שכבר הק' כן, יובא דבריו להלן), כי הנה בני ישראל הבינו אל נכון את החסד הגדול שעשה עימם השי"ת, למרות שבמצרים לא השכילו נפלאותיו של הקב"ה, ולא הלכו בדרכיו, ויתערבו בגוים, עם כל זה ברחמיו המרובים לקחם גוי מקרב גוי והוציאם מטומאת מצרים וקרבתם לעבודתו, והנה 'פסח' הוא מלשון רחמנות, כפי שמתרגם אונקלוס את הפסוק ואמרתם זבח פסח הוא לה', (יב, כז), ותימרון דבח חים הוא קדם ה', ולכן שגור בפי ישראל שם החג חג הפסח, כי בעונותנותם הם מכירים ברחמיו המרובים שהוציאם ממצרים, שלא לפי זכותם, ודילג ופסח על עוונותיהם.

אמנם הקב"ה קורא לחג הזה בתורתו הק' 'חג המצות', שהרי מצוות רומז את ההכנעה, היפך הגאווה והתפיחה, ורואים בזה הכרה למידת ענוותנותם של ישראל. והמשיך שם רבה"ק לומר, כיצד מגיעים לענווה? זאת הוא מרמז בפסוק שבפרשת צו, והרים את הדשן אשר תאכל האש את העלה על המזבח, ושמו אצל המזבח, היינו אדם שנגוע בגאווה, מתקשה מאוד להתנתק ממידה זו, אמנם הכהנים משרתי השם אשר ניצבים יומם ולילה מולו יתברך הם בעלי הענווה שהכירם בקטנות ערכם מולו ית'.

ולפיכך אומר הכתוב תפקידם של כהנים הוא להאציל ענווה על בני ישראל, וזהו והרים את הדשן היינו עפר ואפר שרומז על ענווה, אשר תאכל האש, תבער את האש המרמז את הגאווה של בני ישראל, עיי"ש באריכות ע"ד הכתוב בפרשת צו.

כאמור ציין רביה"ק לדברי הקדושת לוי (והוא בפר' בא) שכבר הקשה כזו, כי התורה הקדושה קוראת לחג זה חג המצות, ואילו כלל ישראל קוראים לחג זה חג הפסח, ופלא על השינוי הזה.

ומסביר הקדושת לוי זי"ע, כי זהו בבחינת אני לדודי ודודי לי, אשר הקב"ה משתוקק אל עם ישראל, ואהבתם אליו, וכן עם ישראל מחזירים אהבה ומשתוקקים אל הקב"ה, ולכן ישראל מחשיבים ומזכירים אהבת הקב"ה לישראל אשר פסח על בתי בני ישראל לגאלם ולהוציאם ממ"ט שערי טומאה לחירות עולם, ואילו הקב"ה מזכיר ומייחס את החג בתואר חג המצות להזכיר את אהבת ישראל, ואמונתם ובטחונם של עם ישראל בהקב"ה שיצאו ממצרים למדבר בארץ לא זרועה, ולא לקחו עמהם שום צידה לדרך, ואף לחמם אשר היה עמהם לא הספיק בצקם להחמיץ, אשר זה מורה על גודל בטחונם על הקב"ה, וזוהי מעלה של כלל ישראל אשר הכתוב אומר זכרתי לך חסד נעורך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה.

והבני יששכר (מאמרי חודש ניסן י' א') העתק את כל דברי הקדושת לוי הנ"ל, ומפליא דבריו לומר, שהם "מתוקים לחיד" שכלל ישראל משבחים להשי"ת בשם חג הפסח, על אשר חמל על ישראל להוציאם ממצרים, והשי"ת משבח את ישראל בשם חג המצות, על גודל אמונתם בה" ביציאת מצרים, שיצאו בחפזון בלי צדה לדרך.

וכעיי"ז כותב גם בפרי צדיק (אות כ"א) כי חג המצות היינו אשר היהודי בורח מהסטרא אחרא, ונמשך אל סטרא דקדושה, שעל ידי המצה שאינו אוכל חמץ הוא בורח מן היצה"ר, ונמשך אל המצה שהוא סטרא דקדושה, ואילו חג הפסח מורה על האיתערותא דלעילא, אשר הקב"ה פוסח אל ישראל, והתורה קוראת החג בתואר חג המצות, זכויות עם ישראל שנמשכים מהיצה"ר אל סטרא דקדושה, וישראל קוראים את החג חג הפסח שהקב"ה מאיר לנו באיתערותא דלעילא, כי גם מה שישראל עושין יודעים שכל הכוחות באים רק מאיתערותא דלעילא.

והוא כעין דבריו של הקדושת לוי הנ"ל אלא שהקדושת לוי דבריו קאי על מה שהיה אז בעת יציאת מצרים, ואילו דברי הפרי צדיק קאי על כל דור ודור שישראל מתארים החג על שם האיתערותא דלעילא, והקב"ה מתאר החג לזכור זכויות עם ישראל.

קודם קטנות, וזה שאמר הכתוב ופסח השם על הפתח, שלא המתין עד שיפתחו קודם הפתח של כחודו של מחט, אך הקב"ה פתח להם הפתח מקודם, וזה ופסח ה' על הפתח, ודו"ק.

(דגל מחנה יהודה, והובא גם בשמע יעקב)

רבה"ק ר' נחום מבודשטין זי"ע

בח וקדושת ליל הסדר ומצותיו

ומצות על מרורים יאכלוהו (שמות יב, ח).

בכח אכילת מצות בליל חג הפסח, בשבע ברכות, יתברך ישראל ממקור הברכות, ויתקדשו נפשם כחתן המקדש את הכלה בשבע ברכות, כן יתקדשו נפשות ישראל להקב"ה, ואז יבער הס"מ, ולשרפו על צלי אש, ולא ישאר שום רושם רע, ובכח אכילת מצה שאכלו בליל חג הפסח, בשבע ברכות שמברכים ישראל קודם אכילת מצה, יקדשו נפשם, ונמתק הס"מ מנפשם, בכח ומצות ומרורים יאכלוהו, כי בכח קדושת מצה נמתק המרירת של ס"מ, ולא ישאר שום שמץ רע, וינצל ממשוה חמץ, ואז יתהפך ממהר למתוק, בכח אור של ליל הפסח.

(הובא בשמע יעקב)

רבה"ק בעל אור פני יהושע מגאלאנטא זי"ע

ואפילו כלנו חכמים וכו' מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים.

ספר הוא מל' ספיר ויהלום אפילו אותם שאין בידם עונות רק מצוות ומע"ט אעפ"כ יש להם ממה לנקות עצמם להיות כספיר ויהלום ולצאת ממצרים שלהם, וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח ר"ל אף אותם שיש בידם חטאים ג"כ יעלו למדריגה על ידם, ומעשה בר' אליעזר וכו' והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותה הלילה עד שבאו תלמידיהם ר"ל תלמידיהם אשר היו במדריגה פחותה מהם ולא הרגישו שום דבר אשר לא כהוגן, אבל עכשיו גם הם עלו למדריגה עד שאמרו רבותינו הגיע זמן ק"ש ור"ל שהם הרגישו בעצמם שלא קבלו עליהם עול מלכות שמים כדבעי ודו"ק.

(מפי השמועה)

וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח.

י"ל כי מי שמבין כמה נטבע במצרים הבלי עוה"ז ובהבלי חטאותם אסורים בכבלי ברזל, ועתה כאשר הגיעה עת רצון ונפתח שעת חירות וגאולת הנפש, עלמא דיובלא, הנה הוא מתאמץ לצאת יותר ויותר ממצרים, והיות שמכיר ערכו כמה נטבע בעמק המצולה וממילא מספר הרבה ומשבח הבורא ית"ש אשר היה בעזרו לצאת הנפש חפשית והרי זה בעל תשובה ביותר ממילא ה"ז משובח כי גדולים בעלי תשובה יותר מצדיקים.

בפסח לא היה אתערותא דלתתא – שאינו יודע לשאול עד פתח לו מן השמים

הבאנו במדור אור התורה מה שהביא רבה"ק שלמה יעקב זי"ע מבורשטיין בספרו שמע יעקב, בשם הרה"ק רבי אליעזר מאזיפאלע זי"ע, פירוש על הפסוק "ופסח ה' על הפסח", כי הוא על דרך מאמר המדרש רבה (שה"ש ה ג), פתחן לי פתח כחודו של מחט ואני פתח לכם כחודו של אולם, כי הבורא ברוך הוא רוצה שיהיה מקודם אתערותא דלתתא, שלא יהיה נהמא דכסופא, רק בחג הפסח היה אתערותא דלעילא בלי שום אתערותא דלתתא מקודם, כידוע סוד הספירות גדל קודם קטנות, וזה שאמר הכתוב ופסח השם על הפתח, שלא המתין עד שיפתחו קודם הפתח של כחודו של מחט, אך הקב"ה פתח להם הפתח מקודם, וזה ופסח ה' על הפתח, ודו"ק.

חידוש זה דאף שבכל השנה צריכים לאתערותא דלתתא בכדי שיהא התעוררות שפע למעלה, מובא בספרים הקדושים (עי' בייטב פנים פ' החודש אות ב'-ולהלן מהשם משמואל) בשם הרה"ק רבי ר' ברוך ממעזיבו זצ"ל, וכן מצינו בספרי קאצק דאמרו כן משמו של השרף מקאצק, וגם הוסיפו הספרים משמיה דצדיקים קמאי כי כן נראה בסדר ההגדה שהקדימו קדש לורחץ, אע"פ שתמיד הסדר הוא שקודם רוחצים ונטהרים כדי לסור מן הרע, ורק אח"כ מתקדשים, אלא שהכוונה בזה היא כמו שנתבאר, שבלייל הסדר יכולין להתקדש ולהתעלות אף לפני הורחץ.

וחידוש זה ג"כ אמר הרה"ק רבי צבי הירש מרימנוב זי"ע, וכתב פי' זה בפרשת בא, וציין שם לעיין בדבריו על ההגדה, וזהל"ש בהגדה של פסח: "ושאינו יודע לשאול את פתח לו, היינו מי שאינו יודע לבקש ולהתחנן ע"ע מעם הקב"ה, יאמר בעל ההגדה רבש"ע את פתח לו שערי רחמים כמו שהיה אז בשעת יצ"מ אתערותא דלעילא, והגם שלא היה אתערותא דלתתא, כמ"ש גדולים מעשה ה' דרושים לכל חפציהם, והיינו שדורשים בעצמם ושואלים לכל איש ישראל על חפציהם", עכ"ל.

וכאמור כן פי' הרה"ק רבי ר' ברוך ממעזיבו זצ"ל, ועל פי דברים אלה מבאר השם משמואל (ההגש"פ) את השאינו יודע לשאול 'את פתח לו' על דרך אחר, וז"ל ושאינו יודע לשאול את פתח לו, שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמור בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, יש לפרש עפי"מ שהגיד הקדוש הרבי ר' ברוך זצלה"ה בפסוק ופסח ה' על הפתח, עפ"י מאמרם ז"ל פתחו לי פתח כחודה של מחט ואני אפתח לכם כפתחו של אולם, ובגאולת מצרים פסח ה' על פתח זה שיפתחו הם אפי' כחודה של מחט, כי לא הי' בכוחם לפעול כלל כי היו במ"ט שערי טומאה, אלא שהשי"ת עשה עמהם חסד על סמך העתיד כמ"ש בהוציאם את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה, וכן על סמך עשיית המצוות לעתיד כברש"י בעבור זה בשביל שאקיים מצוותיו, 'ממשיר השם משמואל' ואומר: באופן זה תגה גם אתה עם בנך שאינו יודע לשאול, לפתוח את לבבו עד שידע אח"כ לשאול מעצמו, ולהבין ותבינהו דעת שלא יסתפק באמירתך לבד ובשמיעה ערבה ממעשה שעבר, אלא כמו שהייתה הכוונה בעיקר היציאה ממצרים בעבור זה בשביל שאקיים מצוותיו, ע"כ, (עי' גם בדבריו בפרשת וארא מה שמפרש עוד עפ"י הני"ל).

רמז נאה לכך שבימי הפסח פותח הקב"ה גם למי שאינו יכול לפתוח כפתחו של מחט, כתב בספר הק' 'רביד הזהב' 'ושאינו יודע לשאול את פתח לו', אמרתי בדרך המוסר על דבר מה שאמרו חז"ל שהקב"ה אומר לישראל 'פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם'. ושמעתי מפה קדוש אדמו"ו הרב הקדוש רבי נפתלי מראפטשיץ זי"ע, שהפתח כחודו של מחט היינו התפילה שצריך כל אדם להתפלל בכל יום השיבנו אבינו לתורתך וכו', החזירנו בתשובה וכו', וזהו הפתח כחודו של מחט, וזהו כוונת המגיד 'ושאינו יודע לשאול' ר"ל שאינו יכול לפתוח הפתח, היינו שאינו יכול להתפלל, 'את פתח לו' הקב"ה צריך לעזור לו להפתח כחודו של מחט גם כן, עכ"ד.

ואיתא בשם הרה"ק רבי יחיאל מאיר מאוסטרובצא זי"ע שדייק אמאי בכל הקרבנות כולם נכתב בתורה לריח ניחוח ובקרבן פסח לא כתיב לריח ניחוח ואמר לתרץ על פי מאמר הני"ל בשם הרבי ר' ברוך ממעזבו זי"ע, כי בכל השנה כולה מבקש השי"ת מהתחננים על כל פנים עבודה מועטת בבחינת פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם כפתחו של אולם אולם בלייל פסח נעשה אתערותא דלעילא אף בלא אתערותא דלתתא, ועל פי זה יתכן שלכן לא נאמר בקרבן פסח לריח ניחוח לרמז שלא היה קרבן פסח בדרך איתערותא דלתתא המעלה ריח ניחוח לפניו יתברך אלא באתערותא דלעילא בלבד.

וכל המרבה לספר ביציאת מצרים ה"ז משובח. דהנה גדולים בעלי תשובה לפי שאלו כבר טעמו טעם חטא לכן יש להם ר"ל תאוה וחיבה לעשות איזה עבירה ואם בכל זאת מתגבר על יצרו הוא יותר נאה ומשובח מצדיקים גמורים שאין להם תאוה לזה וזה הפי' כל המרבה לספר ביציאת מצרים כל מי שיש לו מה לספר מיציאת מצרים שלו ומתחרט עליו ה"ז משובח.

(מפי השמועה)

מעולם לא אמר אדם שירה עד שבאו ישראל לים ואמרו שירה, (מ"ר שמות פר' כ"ג פ' ד).

א"ל ע"פ מה דאיתא שמלאכי השרת רצו לומר שירה אמר להם הקב"ה מעשה ידי טבעו ביים וכו', וי"ל מדוע באמת לישראל כן ניתן רשות לומר שירה דהנה ע"י שישראל במצרים היו משוקעים במ"ט ש"ט ורק כשבאו לים וראו כל הנסים באו לאמונה האמיתית וא"כ הי' תועלת גדול בזה שנטבעו המצרים ביים ולא נאבדו מעשה ידי אדרבה בזה נתעלו עוד המצרים, כיון שע"ז באו ישראל לידי אמונה, משא"כ כשהמלאכים רצו לומר שירה לא היה צורך לזה וא"כ אבדו מעשה ידי וק"ל.

ובזה אפשר לבאר ולתרץ הפסוקים דפעם כתיב רמה ביים ופעם ירה, דמה שירה את המצרים ביים זה היה לתועלת להם ועי"ז הי' רמה ביים, שע"ז באו ישראל למדרגה גדולה ונתנו שבח והודיה על כל הצרות שהי' להם במצרים כמ"ש וירא ישראל וגו' אשר עשה ה' במצרים דהיינו שע"י הים באו לידי כך וראו והבינו שאף אשר היה להם במצרים היה לטובתם, וזהו הענין שהשירה הזאת לא אמרו עד שבאו לים וק"ל.

(מפי השמועה)

ליל שני של פסח הוא גדול מליל ראשון שבליל ראשון מטהרין עצמן מן הפנימיות, ובליל שני גם מן החיצוניות, ואמר שהצדיק מליסקא הי' שמח בליל שני, שאמר, שבארץ ישראל גומרין הכל בליל ראשון ממילא בא האויר הקדוש מארץ ישראל לכאן, ובשם היהודי הקדוש אמר, דלמשל, איש ואשה שאין השלום ביניהם ובאים לידי קטטה עד שבאו לגירושין, ואח"כ מפייסין אחד את השני ועושין שלום ביניהם וחוזר ולקחה לאשה אז אינם באים מהרה לידי מריבות דהא כבר טעמו טעם גירושין, ומשום הכי יו"ט שני של גליות שהוא בשביל שגלו ישראל הוא יותר חשוב.

(מפנקס)

דברי תורה של כ"ק מרן רבינו שליט"א בליל הסדר בששעל"ט

אכילת הפסח למצות מצה ומרור, יען שמצות אכילת הפסח הוא שאינו נאכל אלא על השובע (פסחים ע), וכן האפיקומן שהוא זכר לפסח ג"כ משפטו שאינו נאכל אלא על השובע (או"ח סימן תע"ז סעיף א), ועל כן מצותם דייקא אחר אכילת מצה ומרור, ולזה בא רבן גמליאל וחדש לן, שאחר שאין באפשרות בשום זמן להקדים אכילת הפסח כמשפטו כדין חמור לפני הקל, עכ"פ יש להקדימו באמירה, ולומר כסדר הזה דייקא פסח מצה ומרור, עכ"ל עיי"ש.

ובצבי לצדיק במקום אחר (שם אות כא) כתב דבמילות עדות חוקים ומשפטים מרומזים השלשה דברים אשר מחויבין בני ישראל בלילה הזה פסח מצה ומרור, דהיינו עדות מרומז על פסח, כיון דעדות הוא שני פעמים עד, ושני פעמים ע"ד ביגמטריא קמ"ח, כאשר ביגמטריא פס"ח, וחוקים מרומזין על מצה יען שעיקר החילוק בין חמין למצה הוא רק בחקיקה שנחקק בתוך הח' דחמין לעשותו ה', ומשפטים רומז על מרור, שהיא בחינת דין ומשפט בחינת גבורות, וכן הוא עולה תיבת המשפטי"ם לחושבן מררי"ם, עכ"ל עכ"ל ק.

וע"פ זה יש לומר שזהו מה שהוקשה החכם, מה העדות והחוקים והמשפטים אשר ציוה ה' אלקינו אתכם, כלומר היה להקדים הפסח קודם מצה ומרור, כאשר כן הוא ההלכה שמקדימין החמור מינה קודם, וא"כ למה לא מקדימין הפסח שהוא מרומז בתיבות 'עדות', ואח"כ מצה ומרור המרומז בתיבות 'חוקים ומשפטים', כמו 'שצוה ה' אלקינו', ועל זה מתרצין לו דהלכה הוא שאין מפטירין אחר פסח אפיקומן, וכיון שכן אינו יכול להקדים הפסח קודם מצה ומרור כנ"ל.

חכם מה הוא אומר מה העדות והחוקים אשר צוה ה' אתכם, ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח אין מפטירין אחר פסח אפיקומן.

ויש לפרש שאלת החכם, על פי מה דאיתא בסה"ק צבי לצדיק (מאמרי חודש ניסן מאמר ג' גאולת מצרים אות נא) על הפיסקא שאומרים בהגדה, רבן גמליאל אומר כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו, ואלו הן פסח מצה ומרור, וזוה"ק שם, והוא תמוה, כאשר עמד על זה הר"ן ז"ל, דעל מה ולמה לא יצא בעשיה בלבד, וכי בכל מצות מעשיית צריך לומר בפה, ולמה צריך לכאן אמירה, ותירץ שהוא רק למצוה מן המובחר שאינו יוצא ידי חובתו כראוי, עיי"ש במקומו סוף פסחים (דף כה. מדפי הרי"ף).

ולחבין דבריו נראה על פי הידוע, שלעולם מקדימין דאורייתא לדרבנן, וחמור לקל מיניה, בין במילי דברכות בין במצות מעשיית בין במצות התלוי בפה, זה כלל גדול בתורה בכל דבר, שמקדימין חמור לקל כידוע מהפוסקים, והנה לפי זה יוקשה מאד, מדוע מקדימין אנחנו המצה והמרור קודם הפסח, וכן בזמן הזה גם כן אכילת אפיקומן הוא אחר אכילת מצה ומרור, הלא מהראוי היה להקדים אכילת הפסח תיכף לראשונה, יען כי מצוה חמורה הוא מצות עשה שיש בה כרת, ואחריה המצה שהיא גם כן מצוה מיוחדת בפני עצמה אף בלתי הקרבן פסח, ולאחרונה יהיה מצוה אכילת מרור כיון שהוא רק מדרבנן (פסחים קכ). וגם בזמן שבית המקדש היה קיים לא היה מצוה בפני עצמה אלא עם הפסח שיאכלהו על מצות ומרורים, וא"כ למה נשתנו המצות הללו להקדים המאוחר יותר מבשאר מצות התורה. אך האמת הוא שבכאן אין באפשרי להקדים החמור שהוא

סגולת פרנסה הנשפעת בחג הפסח - במשנת רבותינו הקדושים לבית זידיטשוב זי"ע

זהנה רבינו זללה"ה מוהרצ"ה מזידיטשוב אמר בפ"י מאמרים ז"ל (ר"ה טז) בפסח על התבואה, כי שמות הפרנסה הם ר"ת פס"ח - פא"י סא"ל חת"ך, וזהנה ג' שמות אלו הם גימטריא תר"י, ועם חיי"ם הוא מספר ואקח"ה פ"ת לח"ם, לרמז שהשפיע להם גם מזוני כנ"ל, (אמרי יוסף פרשת וירא).

וזוה ביאר בבני יששכר (מאמרי חודש ניסן מאמר ח' מצות תאכל י"ב) את מאמר רבותינו, כי אנו פוסקים מלהזכיר גשמים בחג הפסח, כי הנה הגשם מרמז על הפרנסה (ראה תענית ב ע"ב), ואכילת מצה לחם עוני היא סגולה לפרנסה, כי מאכילת מצוה זו נמשכת פרנסה לכל השנה, ועל כן בפסח נידונין על התבואה, ועל כן מצה לחם עני בגימטריא 'גשם', ולכן פוסקין מלומר גשם בחג הפסח, כי אכילת מצה מסוגל לפרנסה, וכיון שאוכלים מצה שוב אין צריך להשפעת הפרנסה ע"י הגשמים, לפי שאז נשפעת פרנסה לישראל ע"י אכילת מצה..

כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו (פסחים קטז). אמר אא"ז מורי הרב ר' יצחק אייזיק ז"ל מזידיטשוב, בשם רבו מרן רבינו צבי מזידיטשוב ז"ל, שאמר שבפסח מוסדין לו המפתחות של בני חיי ומזוני, 'פסח' נטריקון פ' פרנסה, ס' בנים שנאמר בניך וגו' ס'ביב לשולחניך, ח' הוא חיים.

ואדמו"ר ז"ל אמר דברי עצמו, 'כל' הוא הצדיק, 'אמר' הוא השפעה, כל צדיק שאינו יכול להשפיע ג' דברים אלו, פס"ח חיינו בנים, פה סח שנאמר והגדת לבנך, 'מצה' הוא חיים שהוא מיכלא דאסוותא, מרור הוא מזוני שאמרה היונה (עירובין יח): יהי רצון שיהיו מזונותי מרורים כזית, 'לא יצא ידי חובתו' לא יצא ידי אהבת ישראל, (שמע יעקב, הגש"פ שלחן הטהור, זמבא כמה פעמים בנר לצדיק).

ועי' בבני יששכר (מאמרי חודש ניסן מאמר יג קריעת ים סוף א-ב) שהזכיר מנהג אבותינו למנות את ראשי הקהילות בשביעי של פסח, וביאר כי הוא משום שהמינוי הראשון ממלכות בית דוד היה בשביעי של פסח, בעת שקפץ נחשון בן עמינדב עד חוטמו לתוך הים במסירות נפשו, זוכה למלוכה, וגם שבט בנימין צעיר רודם (סוטה לו ע"א) שירדו לתוך הים זכו למלוכה, לפי שעה במלכותו של שאול בן שבט בנימין, ועל כן נקבע הדבר לחוק בישראל שיהיו כל המינויים בשביעי של פסח.

וביאר עוד כי הנה כל מושל נקרא פרנס הדוד (ראה ברכות כח ע"א) והטעם כי על ידי המושל והנשיא כפי אשר ירדך את הדוד, כן תהיה הפרנסה, ובענין שדרשו רבותינו (בבא בתרא טז ע"ב) את מאמר הכתוב (רות א, א) 'זיהי בימי שפוט השופטים', דוד ששפט את שופטיהם, ועל כן 'זיהי רעב בארץ' (שם) עד שעמד בועז לנשיא, וזבא שבע לעולם בזכותו, (ראה תרגום רות א, ו) ועל כן נקרא הנשיא והמושל המדריך את הדוד בשם פרנס.

זהנה אמרו רבותינו כי קשים מזונותיו של אדם בקריעת ים סוף, ועל כן ביום זה המסוגל לנס גדול קריעת ים סוף, בקלות יצו ה' חסדו לגזור פרנסה טובה לישראל, אפילו אם חס ושלום אין בידם זכות כל כך.

זסיים בזו הלשון 'ושמעתי מפי קדוש מחותני הרב הקדוש מהרצ"ה מזידיטשוב וצוק"ל, מלאכת אוכל נפש שהתירה התורה בכל יום טוב, הנה נכתב בתורה אצל שביעי של פסח (שמות יב, טז) כי קשין מזונותיו של אדם בקריעת ים סוף, והנה לפי דברינו הנ"ל תשכיל בטוב טעם מנהג ישראל למנות פרנסה הדוד בשביעי של פסח דייקא, עכ"ל.

גם במצות יש 'ארבעה'

פעם שלח רבה"ק מזידיטשוב זי"ע את בניו אל הרה"ק רבי אליעזר מדזיקוב זי"ע, וציווה להם לשאול למה בתפילין אנו מניחים ד' פרשיות, בציצית אנו עושים ד' כנפות, בלולב אנו נוטלים ארבעה מינים, וכן בליל הסדר אנו שותים ארבע כוסות, ורק במצות נצטוונו לקחת רק ג' מצות, כשבאו אצלו ושאלו שאלה זו, אמר להם הרה"ק מדזיקוב, הלא גם במצות יש לנו ארבע, שהרי שוברים את המצה האמצעית לשתיים, וכך יש לנו ארבע מצות, ומי יבוא בסוד קדושים.

(ספר טעמי המנהגים)

אם להתענות בערב פסח

בערב פסח לא התענה רבינו, וגם בנו הגה"ק ר' סנדר ליפא זצ"ל, אע"פ שהיו בכורים, גם רבו רבינו מהרצ"ה היה בכור, ולא הקפיד על כך, מפני שאמר שבמסכתא סופרים שממנו נובע זה המנהג של תענית בכורים בערב פסח, נזדקר טעות, ובמקום הבכורים 'מתענים' צ"ל הבכורים 'מתענגים', פ"א ישבתי במסבתו של בנו הרה"ק ה' מנחם מענדיל זצ"ל, ונסתבבה השיחה על הדבר הזה, ואמר בזה"ל, הן אמנם הדין מובא בטוש"ע, אבל אין לנו לשכוח מי ומה היה רבינו מהרצ"ה שאבי זצ"ל החזיק אותו כאחד מן התנאים, ואבי זצ"ל בעצמו היו לו כל המדריות של המגיד הקדוש זצ"ל ממעזריטש, ואסור להרהר אחריהם.

(פאר יצחק, פרק כ"ה אות ד')

אם מבקש חמץ בפסח מסתמא אין לו נשמה כשירה

קבלתי מפי מגידי אמת, שלחמשה אחים הקדושים במסל"ה זלה"ה, היה עוד אחסון שישי, (כידוע ד' במסל"ה' הר"ת של חמשה אחים הקדושים של בני הרה"ק ר' יצחק אייזיק מכפר סאפרין א. הרה"ק בעריש זי"ע, ב. הרה"ק מ' שה זי"ע, ג. הרה"ק ס' ענדר זי"ע, ד. הרה"ק ל' פא זי"ע, ה. הרה"ק ה' ירש זי"ע, אודות החמשה אחים הק' ב' מ' ס' ל' ה' צוק"ל, מובא משמיה קדישא הרה"ק בעל

אמרי יוסף מספינקא זי"ע כי אחר שהם נולדו לאביהם ר' יצחק אייזיק מכפר ספרין, חדל להיות לה לאמם מרת הינדא ארח כנשים, ורצה הרב יצחק אייזיק לגורשה על שלא היה להם בת, והתחילה אשתו אשה הצדיקות לבכות לפניו, ואמרה הלא אין מעצור מה' להושיע, וכן הוה ששמע הש"י את תפלתה וילדה לה בת פערל גיטל ע"ה), ופעם אחת בחול המועד פסח בכה מאד האח הקטן הנ"ל שצריך לו חמץ, ואחיו הקדוש העטרת צבי נתן בו עיניו, ואמר שאם הוא מבקש חמץ בפסח מסתמא אין לו נשמה כשירה, ושבק לו חיים.

(מתן שבת דף נא)

אהא, אזוי וזייט האלטטו שוין!

הגה"צ ר' יוסף מאיר מספינקא זצ"ל, סיפר שאמר מרבינו [הרה"ק מהרי"א מזידיטשוב זי"ע] שפעם אחת ביום ב' של פסח היה אצל דודו הנ"ל [הגה"ק ר' משה מסאמבור זצ"ל], וראה שהחסידים שתה הרבה משקה, וכעס עליהם, וחלשה דעתם של זקני החסידים, והיזמנו אותו לדון לפני רבם, שאל אותו דודו ורבו הנ"ל, איך מלא לבו לכועס עליהם והם ישישים ממנו לימים, השיב לו רבינו שידוע שבלילות הפסח אין אנו ממשיכין רק את המוחין דבינה, בעוד שעת המוחין דחכמה אנו ממשיכין בעת הספירה, נמצא כי יום ב' דפסח שהוא יום א' לעומר, אנו צריכין להמשיך חלק אחד ממוח החכמה, ומפני שחכמה דאריך הוא לבוש לגבורה דעתיק, הארה היום פנים של זעם להמשיך ממנו החכמה ע"י הגבורה שבתוכו, וכששמע הרמ"מ זי"ע את תשובתו זו, אמר לו כמתמיה "אהא אזוי וזייט האלטטו שוין" כלומר למדריגה זו כבר הגעת.

(פאר יצחק)

פסח אצל רבה"ק מהרי"א

קודם הפסח בשעת אפית המצות היה לחסידיו [של רבינו מהרי"א מזידיטשוב זי"ע], אז נסכנסו כל האברכים והחידים שבעיר, ושהיו אצלו באותו היום, אל בית מדרשו, שנהפך לפי שעה לבית מאפיה של מצות שמורה, ורבינו היה מנצח על עושי המלאכה, והולך מן האחד אל השני ומזרזו לגלגל את המצה לשם מצות מצוה ולמהר

בעשייתה ומצה שנגמרה לקחה מיד והוליכה אל התנור, אז היה יומא טבא לפרחי החסידים כי מצאו הזדמנות לבא בדברים עם רבינו והוא הסברי פנים לכל אחד, וכשנגמרה האפיה חלק יין לכל העוסקים והמסייעים, וברכם איש איש בברכה שלימה.

גם בלילי פסח הראשונים בשעת הסדר שכל ישראל אז בני מלכות, היתה מלכותו של רבינו [הרה"ק מהרי"א מזידיטשוב] בבחינת "מלכות של חסד" ולא זרק אז שום מרה בתלמידים, וכשם שלא הרבה רבינו בפיוטים בר"ה ויו"כ כן גם בסדר ההגדה, דלגעל הפיוטים "אחד מיודע" "וחד גדיא".

(פאר יצחק פרק כ"ה אות ג')

"הנה מטתו שלמה"

סיפר לי זקן אחד מחסידים הראשונים של רבינו, שפעם אחת נזדמן לביתו של הרה"ק הנ"ל [מנחם מענדל מוויזניצא] לקבול לפניו על אחד מחסידיו שהיה לו דין ודברים עמו, שאל אותו הרה"ק [הנ"ל מוויזניצא] על מנהגיו של רבינו [הק' מהרי"א מזידיטשוב זי"ע] וסדר עבודתו בזמנים שונים, היה פורט לו והולך, והרה"ק הקשיב רב קשב, ויהי כאשר אמר לו כי בלילות הסדר של פסח היה מורידים את מטתו של רבינו מחדר משכבו לבית מדרשו, וערכו עליה את ההסבה בשבילו, נזדעזע הרה"ק [הנ"ל מוויזניצא] ואמר ברגש קודש "הנה מטתו שלמה".

(פאר יצחק פרק ט"ו אות כ"ב)

דעתו היה לקבוע דירתו בא"י, ונסתלקו המוחין דפסח שני

סיפר לי עד ראה שפ"א בליל שני של פסח בא רבינו לביהמ"ד לתפלת מעריב מעוטף בטליתו שהיה מיוחד לימי החול, ותפלתו לא היתה אז בהתלהבותו הרגילה, מה שהיה לפלא בעיני החסידים, אחד התפלה בלחש שהה ולא התחיל תיכף באמירת ההלל מה שהיה ג"כ מתמיה, כי לא הסכין רבינו לעשות שהיה כשום פעם, ומה היום מיזימים?, סוף סוף התחיל לקרוא את ההלל בהתלהבות גדולה כדרכו, ויהיב שעת הסעודה אמר רבינו: "היום בשעת תפלת מעריב נסתלקו מאתנו לגמרי כל המוחין

לא היה נוהג חומרות יתירות

בפסח

רבינו לא היה נוהג חומרות יתירות בפסח, כמו שנהגו כמה צדיקים אחרים. בסוף ימיו פסק אמנם מלשתות בפסח את המשקה הנעשה משזופים (שליאוואויץ כלע"ז) משום מעשה שהיה שכשגגה היוצאת מלפני השליט קרא פ"א את המשקה ההיא כשם י"ש (בראנפען) שם המיוחד למשקה של חמץ, ומאז לא שתה בפסח משקה זו, אבל צוה למקורביו כפירוש שלא לפרסם חומר זה בין העם, כי הרי זה כגזירה שאין רוב הצבור יכולים לעמוד בה.

גם בכל ימות השנה לא נהג רבינו חומרות יתירות, הוא הלך בעקבות רבו רבינו מהרצ"ה שהיה גאון בנגלה כבנסתר וכחא דהיתירא עדיף ליה.

(פאר יצחק פרק כ"ה אות ז')

יכלו להעבירו על דעתו, עד שהגיע ליל שני של פסח הנ"ל ונסתלקה ממנו קדושת יו"ט שני, ומתוך געגועיו לקדושה זו חזר בו ונשאר בחול, אבל אע"פ שלא קבע דירתו באה"ק היו עיניו ולבו שם כל הימים, בנה לו בעה"ק צפת ת"ו ביה"כ"נ שנקרא על שמו, ואמר שתפלותיו ועולות דרך שם השמימה, ופ"א אמר שבכל יום ויום קודם תפלת שחרית הוא עושה טיול לארץ הקדושה, ואם היה לו איזה מאמר סתום כזוה"ק, היה סומך את ראשו על הקופסא של רמבעה"ס שלא זה מעל שלחנו, ואמר אוירא דא"י מחכים, ומיד נפתחו לו שערי אורה.

(פאר יצחק פרק כ"ה אות ה')

שלנו, ולא זו בלבד אלא שהלבישו אותנו מן השמים בטלית של חול, ולא ידענו מה זה עשה ה' לנו, עד שגילו לנו שכל זאת באתנו מפני שגמרנו בלבנו לנסוע אחר הפסח להשתקע בארץ ישראל, וכיון שכן כבר אין לנו שום שייכות עם קדושת יו"ט שני של גליות, וע"כ סלקו מאתנו המוחין דיו"ט והזמינו לידנו את הטלית של חול, ושקלנו בדעתנו האי מיניהו עדיף ובאנו לידי החלטה שחבל לאבד בידים את הקדושה של יו"ט שני של גליות, וגמרנו בדעתנו שלא לנסוע לא"י, ותיכף אחר קבלה בלב זו החזירו לנו מן השמים את מוחין דיו"ט, ואמרנו את ההלל, פנה רבינו אל בנו ר' אליהו זצ"ל ואמר לו: ר' אליהו! תן אל השלחן כך וכך קבים יין ונפייס את ארץ ישראל, עלתה במחשבה לפני רבינו לקבוע את דירתו בארץ קדשנו, נגד רצון בניו וגדולי מקורביו שהתנגדו לכך בכל תוקף, אבל לא

אור המנהגים

על מנהג רביה"ק מהרי"א מזידיטשוב זי"ע לברך בפה"ג רק על כוס ראשון ושלישי

תרי (תרי- זוגות וה"ה לארבעה, רשב"ם) וכו', וחד מן התיורוצים בגמרא שם- "רבינא אמר ארבעה כסי תקינו רבנן דרך חרות כל חד וחד מצוה באפי נפשה", (מצוה באנפי נפשה היא, ואין מצטרפין זה לזה. רשב"ם).

דברי הרי"ף מדברי הגמרא הנ"ל

דצריך לברך על כל כוס וכוס

ומדברי בגמרא זה כתב הרי"ף (כ"ד ע"א בדפי הרי"ף) להוכיח שיש לברך על כוס וכוס בורא פרי הגפן, וז"ל הרי"ף: "רבינא אמר כל אחד ואחד מצוה בפני עצמו הוא, ואמרי רבואתא הואיל וכל אחד ואחד מצוה בפני עצמו הוא, ברכינן בפה"ג אכל כסא וכסא".

הרי"ף הביא ראיה מברכת שחיטה

דצריך לברך על כל כוס וכוס

ואחר שהביא הרי"ף ראיה הנ"ל לברך על כל כוס וכוס, הביא הרי"ף ראיה לסברא זו, מדברי הגמרא דחזוין דדבר דאי אפשר לעשות שניהם ביחד, נעשה הפסח בין זו לזו, ולכן כאן כיון שאי אפשר לשתות כוס של יין, וגם לומר ההגדה היחד, לכן הוי הפסח וצריך לחזור ולברך בורא פרי הגפן, וז"ל הרי"ף: ומסייע להאי סברא מהא דתנן (חולין פ"ו ע"ב) שחט מאה חיות במקום אחד, כסוי אחד

מנהג "אביו" (של הרה"ק החקל יצחק זצ"ל היינו הרה"ק האמרי יוסף זצ"ל) "ורבותיו" (של הרה"ק האמרי יוסף זצ"ל) ופשוט דרבותיו קאי על רבה"ק מהרי"א מזידיטשוב זי"ע, ונשאל אכן על מנהג זה שאנו מדברים, וזה הלשון בשו"ת שם: לכבוד ידך נפשי הרב הגאון המפורסם כש"ת מו"ה חיים מרדכי שליט"א (זצ"ל) האבד"ק במישקאלץ - בדבר שאלתו מדוע נהגו אאמור"ר ורבותיו זצוקלה"ה שלא לברך בפה"ג רק על כוס ראשון ועל כוס שלישי כדעת המחבר באו"ח סי' תע"ד, הא הרמ"א כתב שם דדעת רוב הגאונים וכן מנהג האשכנזים לברך על כל כוס וכוס, וכן הסכימו הטו"ז והמג"א והח"י ע"ש - הנה הגם כי מי אנכי ברי' אפילה ושפלה להכניס ראשי בין ההרים הרמים מ"מ מנהג אבותי ורבותי הביאוני לדון לפני רבותינו כתלמיד הדן לפני רבו, ע"כ, ואחר כך הלך להשיב על שאלה זו ולפלפל בתוך אריכות הדברים בדברי הראשונים בדבר, ונביא כאן עיקרי שיטת הראשונים בכדי להבין הדבר על בורין.

גמרא מסכת פסחים כל חד מצוה

בפנ"ע

והנה בגמרא מסכת פסחים דף צ"ט ע"ב איתא: ולא יפתחו לו מארבע כוסות של יין. ובגמ' (דף ק"ט ע"ב) הקשו: היכי מתקני רבנן מידי דאתי ביה לידי סכנה, והתניא לא יאכל אדם תרי ולא ישתה

מנהג זידיטשוב לברך רק על כוס

ראשון ושלישי

אף שפסק הרמ"א בסי' תע"ד דנהגין האשכנזים לברך בורא פרי הגפן על כל כוס וכוס, וכן נקטו האחרונים להלכה, וכמעט אין מי שחולק על זה, ודלא כשיטת המחבר הפוסק דאכן אין מברכין על ככל כוס וכוס רק על כוס ראשון ושלישי וכדיבואר אי"ה בהמשך באריכות, מכל מקום מנהג רבותינו לבית זידיטשוב זי"ע לנהוג כדעת המחבר ושלא כדברי הרמ"א, ושלא לברך על כל כוס וכוס בורא פרי הגפן, רק על כל כוס ראשון ושלישי כדברי המחבר.

מנהג זה מצינו בילקוט מהרי"א שכתב דכן נהג רביה"ק מהרי"א מזידיטשוב זי"ע, וכן כתב במנהגי קאמארנא (פסח - אות של"ה) דבזידיטשוב ברכו בפה"ג רק על כוס ראשון ושלישי, ואולם מבואר שם דבקאמארנא אכן ברכו על כל כוס וכוס עיי"ש, וכן כתב במנהגי ספינקא דג"כ נהגו כמנהג זידיטשוב שלא לברך רק על כוס שלישי ורביעי.

מצינו כן בשו"ת חקל יצחק

ובהדיא מצינו לשאלות ותשובות חקל יצחק מספינקא בן להרה"ק בעל אמרי יוסף זצ"ל שהיה תלמיד מובהק לרבינו הק' מהרי"א זי"ע, שנשאל ע"י הרה"ק בעל היגל יעקב זצ"ל ממישקאלץ על

לכולן, מאה עופות במקום אחד, כסוי אחד לכולן, ר' יהודה אומר שחט חיה יכסה, ואח"כ ישחוט העוף, ואמרין עלה א"ר יוחנן (לפנינו בגמ' ר' חנינא) מודה ר' יהודה לענין ברכה שאין מברך אלא ברכה אחת, א"ל רבינא וכו' מאי שנא מדרב ברונא ורב חננאל תלמידי דרב (פסחים ק"ג ע"א) דהו"י יתבי בסעודתא, וקאי עליהו רב יבא סבא ואמרו ליה הב ונברך, והדר אמרו ליה הב ונשתה, אמר להר רב יבא סבא, הכי אמר רב כיון דאמריתו הב ונברך איתסר לכו למישתי חמרא, [ה"נ כיון דאיטפל ליה לכסוי איחייב ליה לברוכי. הג' הב"ח], ואהדרו ליה, הכי השתא התם מישתא וברוכי בהדי הדדי לא אפשר, הכא אפשר דשחט בחדא ידא ומכסי בחדא ידא, שמעינן השתא דכי היכי דלענין בהמ"ז כיון דלא אפשר למשתי וברוכי בהדי הדדי הוי הפסקה, וכד מסיק ליה לבהמ"ז צריך לחזור ולברך בפה"ג"ה"נ כיון דלא אפשר ליה למיקרי ומשתי בהדי הדדי, צריך לחזור ולברך בתר דגמר הגדה ובתר דגמר הלילא בפה"ג, וסברא מעליא היא והכין מיבעי ליה למיעבד, עכ"ל הרי"ף.

ובפשטות נראה דהא דנקט הרי"ף לדינא דצריך לברך על כוס וכוס הוא משני טעמים, א. משום דכל כוס וכוס הויא מצוה בפני עצמה, ב. משום דאמירת הלל והגדה מפסקת בין כוס לכוס כיון שבזמן האמירה אינו יכול לשתות. ולכאורה נראה דאף דבכל טעם לחוד סגי, כתב הרי"ף לתרווייהו לרווחא דמילתא.

ובמרדכי (בהל' פסח בקצרה) כתב: "ואע"פ שביריך על הראשון בפה"ג מברך גם על השני, דקיי"ל הואיל ואיכא כוס נעביד מצוה בכולהו", ובבגדי ישע שם אות ט"ז פירש כוונתו, דהואיל וכל כוס מצוה בפני עצמה היא צריך לברך על כל כוס וכוס, וכטעם הראשון של הרי"ף. והגרע"א בגליון השו"ע סי' תע"ד העתיק דברי המרדכי בלשון זו: "כיון דכל חד למילתיה אתקין, מסיח דעתו ממנו עד שיגיע זמנו".

הרב"ן במלחמות הק' מכמה מקומות דאף דא"א לקיים שניהם מ"מ אינו הפסק

הרבמב"ן במלחמות הקשה על הרי"ף, וז"ל: הריני כמשיב על רבינו הגדול, והתניא בפסחים קב. חברים שהיו מסובין ועקרו רגליהם לצאת לבית הכנסת, וכשהם חוזרין אין טעונין ברכה לכתחלה, והא הכא דתפלה ומשתי בהדי הדדי אי אפשר, ואפ"ה לא צריך לחזור ולברך, ועוד דתנן ברכות מב. בירך על היין שלפני המזון, פטר את היין שלאחר המזון לפני ברכת המזון, וה"נ משתי וברוכי המוציא בהדדי לא אפשר, והרי מפסיק בין שתיה לשתיה בברכת המוציא, ואפ"ה פטור, ע"כ, דהיינו שהקשה ליסוד הרי"ף הסובר דכיון שאי אפשר לקיים שני דברים ביחד אמירת ההגדה עם שתיית הכוס הוי הפסק, הא מצינו בכמה מקומות

דאף שאי אפשר לקיים שניהם ביחד מכל מקום לא הוי הפסק וישפיר אין צריך לחזור ולברך, כמשל ההולך תוך סעודה להתפלל, ובפרה"ג לפני הסעודה פוטר תוך הסעודה אף דבהמוציא מפסיק השתיה שא"א לשתות כשמברך.

ת"י הרשב"ן לחלק בין רשות לחובה

ומת"ן הרשב"ן וז"ל: ואנו מקשים ועלינו לתרין, והוי יודע שהפרש גדול בין הפסקת רשות להפסקת חובה, שמי שקבע סעודתו וביריך תחלה על היין או על הפת, ואם רצה שלא לצאת לבית הכנסת אינו יוצא שאין הדבר קבוע עליו חובה בתוך הסעודה אין כאן הפסק, אבל ד' כוסות הדבר קבוע עליו חובה לאחר שביריך על הראשון שיפסיק מלשתות ויתחיל במצוה אחרת, הלכך משעה שנאסרה עליו שתיה, הוי הפסק וצריך לחזור ולברך, שזה ודאי דומה לכיסוי הדם שאין בו עקירת דעת אחרת, אלא שמצוה להפסיק בכיסוי ונאסר עליו שחטיה עד שיכסה לר' יהודה דס"ל שחט חיה יכסה ואח"כ ישחוט את העוף, אלא שמצאו לה היתר ממקום אחר דאפשר דשחט בחדא ידא ומכסי בחדא ידא, והוא הדין והוא הטעם ליין שלפני המזון שפוטר יין המזון ואין ברכת הלחם מפסקת, לפי שאין הפסקה זו קבועה עליו מצוה בתוך השתיה, ע"כ, והיינו דכיון דר' כוסות הוי חובה לכן הוי הפסקה מעת שיש לו להתחיל לומר ההגדה, דאז פסק השתיה והוי הפסק שאי אפשר לו לשתות.

דברי הקרבן נתנאל לדברי הרא"ש שזוב ק' קו' הרשב"ן

(ועל מה שתירץ הרשב"ן לדעת הרי"ף דרק הפסקה הקבועה עליו חובה הוי הפסק, ולא הפסקת רשות, כתב בקרבן נתנאל על הרא"ש פרק ערבי פסחים (סי' כ"ד סק"ח) שהרא"ש שם בא לסתור חילוק זה, במה שכתב אבל אם עמד להתפלל באמצע הסעודה 'אפילו הגיע זמן המנחה ואין שהות לו לגמור סעודתו ולהתפלל, שחייב להפסיק, ואי אפשר לו לאכול עד שיתפלל', ואפ"ה לא הוי הפסק כדאמרין לעיל דף קב. גבי עקרו רגליהם לילך לבית הכנסת, דמייירי בכל ענין אפילו אין שהות ביום דחייב להפסיק, אפ"ה לא הויא הפסקה).

קו' הרשב"א על הרי"ף מברכת הזיקים או סתם ברכה באמצע הסעודה

וגם הרשב"א בחידושי חולין פ"ז ע"א כתב בשם תוס' להקשות על הרי"ף, דאטו מי שביריך על הזיקים ועל הזועות בתוך סעודתו, או אפילו בורא פרי הגפן, מי חשבינן ליה הפסק וחוזר ומברך המוציא, משום דמיכל וברוכי בהדי הדדי לא אפשר, וכן הוא בתוס' חולין שם ד"ה משתא,

ולכאורה גם זה קושיא על הרשב"ן, שהרי ברכת הזיקים והזועות היא חובה, ואפ"ה לא הוי הפסק.

דברי הרשב"א בשם הרשב"ן שחילוק אם הפסקתו על דרך חיוב או הפסקתו על דרך מקרה

אך הרשב"א עצמו בשו"ת המיוחסות (סי' ר"ב) כתב דאדרבא בחילוקו של הרשב"ן מיושבת קושיא זאת, ועיין ברשב"א שם אחרי שהקשה על הרי"ף מהשומע רעמים באמצע סעודתו, ועוד קושיות, כתב וז"ל: ושמעתי בשם הרשב"ן ז"ל שהיה דוחה כל כיוצא כאלו, לפי שאין בכל אלו דבר מוכרח לעשות כן ולהפסיק באמצע, שאין מחוייב לאכול ולהתפלל באמצע, ולאכול ולשמוע קול רעמים, ולהביא באמצע סעודה דברים שלא מחמת סעודה, אבל כאן דברים מחוייבים הם שמחוייב לקדש על כוס ראשון ולהפסיק בינו ובין כוס שני בהגדה ובקריאת הלל, וכ"כ עוד בשו"ת המיוחסות, ששמעתי מרבותינו נ"נ דחיות לראיות הראשונים ז"ל, והוא שהם מודים לראיות הקודמים בכל מה שאין הפסקו מוכרח, כמי שאוכל על שלחנו ושמע קול רעמים והפסיק בברכת רעמים, וכמי שהיה עומד על שלחנו והלך להתפלל והניח שם זקן או חולה, שאין צריך לחזור לברך כשהוא חוזר, לפי שאלו כולם אינם מוכרחים להתחיל ולהפסיק בינתים, אלא שבאה לו הפסקתו דרך מקרה, משא"כ בסדר הכוסות שעל כרחו מתחיל ומפסיק, והיינו שגם הפסק של חובה אינו תמיד הפסק, ורק אם לפי סדר הדברים מוכרח שיהיה הפסק, כגון בד' כוסות אז מקרי הפסק, אבל אם ההפסק בא במקרה, אף שהוא הפסק של חובה כגון ברכת רעמים לא מקרי הפסק, עכ"ד הרשב"א בשם הרשב"ן.

לפי"ז מיושב קו' הרא"ש דלעיל

ובזה מיושבת גם קושיא הרא"ש מהגיע זמן המנחה, דכיון שאין הכרח שסעודתו תמשך עד זמן המנחה, לא נחשב הפסק.

קו' הרשב"א שאין לומר בדברי הרי"ף עצמו כי בפורס מפה פוסק דהוי הפסק אף דבא במקרה

אבל הרשב"א במיוחסות שם כתב בהמשך דבריו, שאף שבדרך זו נסתלקו רוב הקושיות על הרי"ף, מכל מקום בדעת הרי"ף עצמו אי אפשר לומר כן, שהרי גבי הא דקיימא לן בפסחים דף ק ע"א שהאוכל בערב שבת וקידש עליו היום פורס מפה ומקדש, כתב הרי"ף בפסחים יש ע"ב בדפי הרי"ף, שאחר כך צריך לחזור ולברך המוציא, ונראה כוונת הרשב"א שזה דומה למי שנתחייב בברכת רעמים או בתפילה באמצע סעודתו, שהרי הפסקתו לקידוש באה רק במקרה ולא היה מחוייב להתחיל סעודה באופן שיצטרך להפסיק לקידוש,

ואעפ"כ סובר הרי"ף דהוי הפסק לענין ברכת המוציא.

ועוד דראית הרי"ף מחולקין ג"כ

מקרה

ועוד כתב הרשב"א שם וז"ל: ועוד שעיקר ראייתו מההיא דחולין, וההיא אינה כמי שמוכרח להתחיל ולהפסיק כוונתו דלא ה' מחוייב לשחוט חיות ועופות בזמן אחד ולהפסיק ביניהם בכיסוי.

עוד דאיה נגד הרמב"ן דבשבת אין

המוציא מפסיק הגפן תוך הסעודה

אף דהוא חובה

והוסיף הרשב"א שם להוכיח נגד דברי הרמב"ן מדתנן בברכות מ"ב ע"א דיין שלפני המזון פוטר יין שבתוך המזון, ואוקימנא בגמ' שם ע"ב בשבתות וימים טובים, שאז אדם קובע סעודתו על היין, והרי בימים אלה צריך לקדש ואחר כך לאכול פת דבלייל שבת חוב הוא לאכול פת, ובשו"ת המיוחסות סי' ר"ב כתב שעל כרחו יאכל משום שאין קידוש אלא במקום סעודה, א"כ מוכרח הוא להתחיל בקידוש ולהפסיק בברכת המוציא, ואעפ"כ אין ברכת המוציא הפסק לענין ברכת היין, ומחמת קושיות אלו הכריע הרשב"א שם כשיטת בעל המאור המובאת בסמוך, שבד' כוסות לא יברך על כל כוס וכוס ודלא כהרי"ף.

שיטת הבעל המאור והרא"ש שאין

מברכין רק על כוס ראשון

ושלישי

הבעל המאור והרא"ש בפרק ערבי פסחים סי' כ"ד חולקים על הרי"ף והרמב"ן, וסוברים שאין לברך אלא על כוס ראשון ושלישי, ותחילה דחה הרא"ש הסברא הראשונה של הרי"ף, וכתב שמה שכל כוס היא מצוה בפני עצמה אינו מחייב שיברך על כל כוס, והביא ראיות לזה, כי כוס דמצוה אינה מזקקת ברכה כל כמה דליכא היסח הדעת, וראיה מדף ק"ג ע"א דר' אשי בריך אכסא קמא ותו לא בריך, אע"ג דברהמ"ז טעונה כוס, לא בעי ברוכי כיון דליכא היסח הדעת, הכא נמי כיון דליכא היסח הדעת אע"ג דכל חד מצוה בפני עצמה לא בעי ברוכי וכו', וכן תפלין שתי מצות הן ואין מעכבות זה את זה, ומברך ברכה אחת על שתיהם, וכו'.

ואחר כך דחה הסברא השניה של הרי"ף וז"ל: ומה שהביא ראיה מהב' לן ונברך דהוי הפסק, משום דמישתא וברוכי בהדי הדדי לא אפשר, לאו

ראיה היא, דשאני ברכת המזון דהוי היסח הדעת וסילוק על מה שאכל ושתה, הלכך צריך לברך לכתחילה אם רצה לאכול או לשתות, וכן כיוסו הדם הוי גמר וסילוק השחיטה, והמשך דבריו אבל אם עמד להתפלל וכו' הובאו לעיל, וכ"כ בקיצור בספר המאור שם בדפי הרי"ף.

דעת המחבר כבעה"מ והרא"ש -

ודעת הרמ"א כהרי"ף

המחבר בשולחן ערוך כתב (באו"ח סי' תע"ד) כדעת בעל המאור והרא"ש שאין מברכין בורא פרי הגפן אלא על כוס של קידוש ועל כוס של ברכת המזון, והרמ"א כתב שם בהגה, והמנהג בין אשכנזים לברך ברכה ראשונה על כל כוס וכוס, והיינו כשיטת הרי"ף.

המג"א כתב דהטעם הוא משום

שכל אחד הוא מצוה בפנ"ע

והנה האחרונים שם נתקשו בדברי הרמ"א דצריך לחזו ולברך, עי' בט"ז (סוס"י קע"ח סק"י) ומג"א (סי' תע"ד סק"א) דקשיא הלכתא אהלכתא, דבסי' קע"ח ס"ו נפסק דאם עמד להתפלל באמצע הסעודה, אף שאין לו שהות לגמור סעודתו ולהתפלל ובע"כ חייב להפסיק, וא"א לו לאכול עד שיתפלל, עם כל זה לא הוי הפסק, ולעומת זה בסי' תע"ד כתב הרמ"א דמנהג אשכנז עפ"י רוב הגאונים לברך על כל כוס וכוס, הרי דאמירת הגדה הוי הפסק,

והט"ז לא מצא תירוץ לזה אך המג"א תי' דבארבע כוסות עיקר הטעם דמברכין על כל כוס משום הטעם השני דכל כוס נחשב למצוה בפני עצמו ולא מטעם דהגדה הוי הפסק, וז"ל: אף על גב דהגדה לא הוי הפסק מ"מ כיון דכל חדא וחדא הוי מצוה בפנ"ע, מברכין על כל אחד ואחד, וכ"כ ביש"ש פ"ו דחולין סי' י', עכ"ל המג"א.

ובפשטות נראה כוונת המג"א דהא דפסק הרמ"א לברך על כל כוס אינו משום דהגדה הוי הפסק מטעם דא"א למיקרי ומשתי בהדדי, דא"כ גם תפלה היה ראוי להיות הפסק, אלא טעמו מפני הטעם הראשון של הרי"ף דכל כוס הוי מצוה בפני עצמה, וכן נראה שהבין במחצית השקל וכן משמע בים של שלמה שם.

קו' החק יעקב ע"ז מדין דפורס

מפה

אמנם הקשה על זה החק יעקב (שם סי' תע"ד סק"א) על המג"א, דאם טעם זה עיקר, הא בסוס"י תע"ה פסק הטור ומחבר דאם נמשכה סעודתו עד הלילה, פורס מפה ומקדש ואינו מברך בפה"ג, הא ודאי מצוה בפני עצמו הוא, ולמה אינו מברך בפה"ג על כוס קידוש, ועיי"ש שמתרצי בדוחק דנקטינן כטעם השני בצירוף טעם הראשון דהגדה והלל הוי הפסק, וזה לא שייך בכוס קידוש דלעולם ברכת היין קודם קידוש.

דברי תשו' החקל יצחק על

סמך מנהג רבותינו

ועל כן מסיק בתשו' חקל יצחק שם, דכיון דמנהג אשכנז בזה הוא כהלכתא בלא טעמא, מחמת הסתירות שיש בהלכה זו ככתוב לעיל בדין פורס מפה ומקדש (וגם מדין מרור ואכ"מ להאריך), ע"כ פשיטא דהנוהג כדעת המחבר והפר"ח שלא לברך רק על ראשון ושלישי יפה עשה בלי פקפוק, ועל כן סומך החקל יצחק לומר דלכך נהגו אביו ורבותיו של אביו לברך רק על כוס ראשון ושלישי, והוסיף החקל יצחק דבפרט דאריז"ל בפע"ח ש' חה"מ פ"ו כתב בכוס קידוש יכוין לפטור כוס שני, וכ"כ כנגיד ומצוה דלא יברך על כוס שני וכו', וכבר כתבו הפוסקים דבמקום דאיכא פלוגתא בין הפוסקים הקבלה מכרעת, ובפרט בנ"ד דסוגיא דעלמא כהרא"ש וסייעתו, רק מנהג אשכנז כהרי"ף וסייעתו בודאי הקבלה מכרעת נגד מנהגם, עכ"ד החקל יצחק.

הופיעו לקראת חג הפסח

מהדורות דוגמא

קונטרס

לאור"ז נסע ונלך

תולדות - סיפורים - דברי תורה

של צדיקים הקדושים זכותם יגן עלינו

כהכנה לפקוד על ציון קדשם

מהדורות דוגמא לרגל חג הפסח

ממהדורא המתכוון לצאת לאור

לקראת נסיעה המרומם באייראפע

בראשות כ"ק מו"ר רבינו שליט"א

יצא לאור ע"י מכון אור הנר

מכון
אור הנר